वेनो भार्गवः। पवमानः सोमः। जगती, ११-१२ त्रिष्टुप्।

इन्द्राय सोम सुषुतः परि स्रवापामीवा भवतु रक्षसा सह।

मा ते रसस्य मत्सत द्वयाविनो द्रविणस्वन्त इह सन्त्विन्दवः॥ ९.०८५.०१

इन्द्राय- परमेश्वराय। सोम- रस। सुषुतः- सुनिष्पन्नः सन्। परि स्रव- परितः क्षर। अमीवा- रोगः। रक्षसा सह। अप भवतु- विनश्यतु। रसस्य। ते- तवांशम्। द्वयाविनः- भेदभावयुक्ताः। मा मत्सत- मा माद्यन्तु। इन्दवः- क्लेदनशीला रसाः। द्रविणस्वन्तः- संपद्वन्तः। इह- अत्र। सन्तु- भवन्तु ॥१॥

अस्मान्समर्ये पवमान चोदय दक्षो देवानामसि हि प्रियो मदः।

जहि शत्रूँरभ्या भन्दनायतः पिबेन्द्र सोममव नो मृधो जहि॥ ९.०८५.०२

समर्ये- वृत्रैर्जनिते युद्धे। पवमान- रस। अस्मान्- नः। चोदय- प्रेरय। देवानाम्- देवतानाम्। दक्षः- समर्थः। असि- भवसि। हि- खलु। प्रियः- प्रेमपात्रः। मदः- हर्षो भव। शत्रून्- रिपून्। जहि- नाशय। भन्दनायतः- स्तुतिकामान्। भवन्मन्त्रकामानस्मान्। अभ्या- अभ्यागच्छ। इन्द्र- परमेश्वर। सोमम्- रसम्। पिब- अनुभव। नः- अस्मदर्थम्। मृधः- युद्धात्। अव जहि- सोमं लम्भय ॥२॥

अदब्ध इन्दो पवसे मदिन्तम आत्मेन्द्रस्य भवसि धासिरुत्तमः।

अभि स्वरन्ति बहवो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य निंसते॥ ९.०८५.०३

Dr. Rangani

अदब्धः- अहिंसनीयः। मदिन्तमः- अतिशयेन तर्पकः सन्। इन्दो- क्लेदनशील रस। पवसे- क्षरसि। इन्द्रस्य- ईशनाधिदैवतस्य। आत्मा। उत्तमः- श्रेष्ठः। धासिः- धारकः। भवसि- असि। बहवः- अनेके। मनीषिणः- मेधाविनः। अस्य- एतस्य। भुवनस्य- लोकस्य। राजानम्- स्वामिनम्। अभि स्वरन्ति- अभिलक्ष्य मन्त्रान् जपन्ति। निंसते- तं सोममभिगच्छन्ति च ॥३॥

सहस्रणीथः शतधारो अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु।

जयन्क्षेत्रमभ्यर्षा जयन्नप उरुं नो गातुं कृणु सोम मीढ्वः॥ ९.०८५.०४

सहस्रणीथः- अनन्तनीतिसंपन्नः। शतधारः- अनन्तधारः। अद्भुतः- असाधारणः। इन्दुः- क्लेदनशीलो रसः। इन्द्राय- परमेश्वराय। काम्यम्- इष्टम्। मधु- माधुर्यम्। पवते- क्षरति। क्षेत्रम्- उपासनभूमिकाम्। जयन्- लम्भयन्। नः- अस्मदर्थम्। उरुम्- विस्तीर्णम्। गातुम्- मार्गम्। अप जयन्- लम्भयन्। अभ्यर्ष- अभिसर। मीढ्वः- आनन्दस्वरूप। सोम- रस। गातुम्- मार्गम्। नः- अस्मदर्थम्। कृणु- कुरु ॥४॥

कनिक्रदत्कलशे गोभिरज्यसे व्य१व्ययं समया वारमर्षसि।

मर्मृज्यमानो अत्यो न सानसिरिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः॥ ९.०८५.०५

कनिक्रदत्- शब्दयन्। कलशे- भाजने प्रतीके। गोभिः- चित्किरणैः। अज्यसे- सङ्गच्छसि। अव्ययं वारम्- रक्षामयं वरणीयं प्रतीकम्। समया- तत्समीपे। वि- विशेषेण। अर्षसि- सरसि। मर्मृज्यमानः- शोधितः। अत्यो न- तुरग इव भवसि। सानसिः- संभक्ता सन्। सोम- रस। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। जठरे- हृदये। समक्षरः- क्षरसि। सीदन् वनस्य जठरे पुनानः, भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो दिवे दिवे सहुरिः स्तन्नबाधित इत्यादिषु मन्त्रेषु जठरशब्दस्य मध्यभाग इति लक्षणया सारः स्वरूपं हृदयमिति वार्थः। हूयमानः- अस्माभिराहूतः ॥५॥

Dr. Rangaji

स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने।

स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमाँ अदाभ्यः॥ ९.०८५.०६

स्वादुः- मधुरः सन्। दिव्याय जन्मने। पवस्व- क्षर। सुहवीतुनाम्ने- शोभनाह्वानयोग्याय। इन्द्राय- परमेश्वराय। स्वादुः- मधुरःसन् क्षर। मित्राय- स्नेहाधिदैवताय। वरुणाय- ऋताधिदैवताय। वायवे- प्राणाधिदैवताय। बृहस्पतये- मेधाधिदैवताय। स्वादुः। मधुमान्। अदाभ्यः- अहिंसनीयः। पवस्व- क्षर ॥६॥

अत्यं मृजन्ति कलशे दश क्षिपः प्र विप्राणां मतयो वाच ईरते।

पवमाना अभ्यर्षन्ति सुष्टुतिमेन्द्रं विशन्ति मदिरास इन्दवः॥ ९.०८५.०७

दश क्षिपः- दशदिग्वर्तिन्य आपो मूलशक्तिधाराः। दशाङ्गुळ्युपलक्षितशोभनकर्माणो वा। अत्यम्- तुरगमिव स्थितम्। कलशे- भाजने प्रतीके। मृजन्ति- शोधयन्ति। विप्राणाम्- मेधाविनाम्। मतयः। वाचः- मन्त्रान्। प्र ईरते- प्रेरयन्ति। सुष्टुतिम्- शोभनस्तुतियोग्यम्। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। पवमानाः- पुनाना रसाः। अभ्यर्षन्ति- अभिसरन्ति। मदिरासः- तर्पकाः। इन्दवः- क्लेदनशीला रसाः। आ विशन्ति- प्रविशन्ति ॥७॥

पवमानो अभ्यर्षा सुवीर्यमुर्वीं गव्यूतिं महि शर्म सप्रथः।

माकिर्नो अस्य परिषूतिरीशतेन्दो जयेम त्वया धनंधनम्॥ ९.०८५.०८

पवमानः- पुनानः सन्। सुवीर्यं- शोभनवीर्यम्। उर्वीं- विस्तृतम्। गव्यूतिम्- चिद्रश्मिमार्गम्। सप्रथः- सर्वतः पृथुलम्। महि- महत्। शर्म- मङ्गळम्। अभ्यर्ष- अभिसर। नः- अस्मान्। अस्य- एतस्योपासनस्य। परिषूतिः- हिंसायाः परिप्रेरको द्वेषी अन्तरायः। माकिः- मा। ईशत। इन्दो- क्लेदनशील रस। त्वया- भवता। धनंधनम्- प्रतिसंपदम्। जयेम ॥८॥

Dr. Rangani

अधि द्यामस्थाद्वृषभो विचक्षणोऽरूरुचद्दिवो रोचना कविः।

राजा पवित्रमत्येति रोरुवद्दिवः पीयूषं दुहते नृचक्षसः॥ ९.०८५.०९

वृषभः- वर्षकः। विचक्षणः- सूक्ष्मदर्शी। द्याम्- नभसं चित्ताकाशम्। अधि अस्थात्- अध्यतिष्ठत्। दिवः- चित्ताकाशस्य। रोचना- द्योतनशक्तीरपि। कविः- क्रान्तदर्शी। वि- विशेषेण। अरूरुचत्- रोचयति। राजा- रञ्जकः। पवित्रम्- भाजनं प्रतीकम्। अत्येति- अतिक्रम्य गच्छति। रोरुवत्- मन्त्रान् शब्दयति। दिवः पीयूषम्- चिदाकाशस्यानुभवभूतं रसम्। नृचक्षसः- सूक्ष्मदर्शिन उपासकाः। दुहते- दुहन्ति॥९॥

दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतो वेना दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम्।

अप्सु द्रप्सं वावृधानं समुद्र आ सिन्धोरूर्मा मधुमन्तं पवित्र आ॥ ९.०८५.१०

दिवो नाके- चिदाकाशस्यानन्दे। मधुजिह्वाः- माधुर्यपूर्णमन्त्रयुक्तजिह्वाः। असश्चतः- अरक्ताः। वेनाः- कमनीया उपासकाः। गिरिष्ठाम्- स्थैर्यस्थम्। उक्षणम्- सेक्तारम्। अप्सु- मूलशक्तिधारासु। द्रप्सम्- वेगवन्तम्। वावृधानम्- वर्धमानम्। सिन्धोरूर्मा- जीवोदकतरङ्गे। समुद्रे- हृत्समुद्रे। आ- आभिमुख्येन। मधुमन्तम्- मधुरम्। पवित्रे- शोधके भाजने प्रतीके। आ- आभिमुख्येन। वावृधानम्- वर्धमानम्।अभिगमयन्ति॥१०॥

नाके सुपर्णमुपपप्तिवांसं गिरो वेनानामकृपन्त पूर्वीः।

शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्नतं हिरण्ययं शकुनं क्षामणि स्थाम्॥ ९.०८५.११

नाके- आनन्दमयकोशमुद्दिश्य। उपप्तिवांसम्- उद्गच्छन्तम्। सुपर्णं- मुमुक्षाप्रतीकं पक्षिणम्। पूर्वीः- प्राचीनाः। वेनानाम्- उपासकानाम्। गिरः- मन्त्राः। अकृपन्त- मण्डयन्ति। पनिप्नतम्-

Dr. Rangaji

शब्दयन्तम्। हिरण्ययम्- दीप्यमानम्। शकुनम्- मुमुक्षुम्। क्षामणि स्थितम्- सहनशीलम्। शिशुम्- वत्सं रसम्। मतयः- ध्यानभावनानि। रिहन्ति- आस्वादयन्ति ॥११॥

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थाद्विश्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य।

भानुः शुक्रेण शोचिषा व्यद्यौत्प्रारूरुचद्रोदसी मातरा शुचिः॥ ९.०८५.१२

गन्धर्वः- आत्मसूर्यः। गां दधातीति गन्धर्वः। ऊर्ध्वः- उत्कृष्टः। नाके- आनन्दमये कोशे। अधि अस्थात्- अध्यतिष्ठत्। अस्य- सोमस्य। विश्वा रूपा- नानारूपाणि। प्रतिचक्षाणः- प्रतिपश्यन्। भानुः- प्रकाशयुक्तः। शुक्रेण- शुभ्रेण। शोचिषा- तेजसा। व्यद्यौत्- विद्योतते। रोदसी- द्यावापृथिव्यौ मनःशरीरे। मातरा- भावनानिर्माणके। शुचिः- शुद्धः। अरूरुचत्- प्रकाशयति ॥१२॥

Dr. Rangani